

УДК 37:005:001.895

ОКСАНА БОЛЬШАЯ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Розглянуто сутність інноваційного менеджменту та форми впровадження у навчальній діяльності закладів освіти України. Обґрунтовано впровадження інноваційного менеджменту у навчальному процесі, яке спрямоване на розвиток закладів освіти та перспективі розвитку освіти регіону. Досліджено особливості традиційного та інноваційного управління навчальними процесами, визначено основні напрямки удосконалення менеджменту в освіті України.

Ключові слова: інноваційний менеджмент, освітній менеджмент, інноваційний розвиток, модернізація, управління навчальним закладом

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Період реформування та стрімких змін в освітньому процесі вимагає пошуку інноваційної моделі управління, яка б повністю відповідала тим ключовим перетворенням, які відбуваються в освітньому просторі держави. Вітчизняна система управління освітою повільно реагує на ринкову економіку та трансформаційні зміни, які відбуваються на всіх рівнях життя суспільства. Управлінська діяльність освітою потребує оптимізації і впровадження нововведень, які спрямовані на розвиток і покращення якості і ефективності професійної діяльності керівників закладів освіти. Впровадження інноваційного менеджменту надає можливість розвитку таких якостей керівника як: володіння економічними і правовими знаннями, глибокі інтегровані професійні знання, здатність до самовдосконалення, розвитку компетенцій та професійної компетентності, креативного управління при умовах жорсткої конкуренції. Стрімка інтеграція та глобалізація світової науки дає необхідний поштовх для розвитку вітчизняної моделі управління системою освіти в цілому, спираючись на нові підходи, теоретичні та методологічні засади формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методологічної літератури, яка присвячена цій проблемі, показує, що окремі питання впровадження інноваційного менеджменту в освіті досліджували такі відомі вчені: О. Амоша, В. Андрущенко, С. Бараннікова, І. Бех, О. Боднар, В. Бондарь, Л. Ващенко, П. Герчикова, О. Грішнова, Т. Заяць, І. Зязюн, Л. Даниленко, І. Дичківська, Г. Дмитренко, М. Згуровський, В. Кремень, В. Маслов, Н. Погрібна та ін.

Узагальнення думок зазначених авторів дозволяє зробити акцент на тому, що стимулювання розвитку управління освітою неможливе без поєднання з економічними, політичними, соціальними аспектами розвитку суспільства. Акумуляція цих умов вимагає розробки та впровадження нових напрямів управління в освіті.

Формулювання **мети** статті. Основною метою дослідження є визначення суті модернізації управління вищої освіти України. Зроблене акцентування на необхідності впровадження інноваційного менеджменту з метою удосконалення системи якості освіти та зміцнення її конкурентоспроможності у ринковому середовищі держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження новацій управління в освіті дає можливість успішно функціонувати та розвиватись навчальним закладам у період ринкових трансформацій, які відбуваються у державі, розвивати вміння швидко адаптуватись до певних непрогнозованих ситуацій. Ринкові відносини стали невід'ємною частиною освітнього процесу і визначають напрями і форми діяльності закладів освіти, визначають пріоритети потреб споживачів освітніх послуг, загострюють конкуренцію на ринку освітніх послуг, як між навчальними закладами так і між випускниками на ринку праці України.

Менеджмент у сфері регулювання ринку освітніх послуг (із застосуванням підходів гнучкого, економічного, підприємницького, соціального та освітнього управління), покликаний забезпечити їх ефективність з виробництва освітнього продукту (освітньої послуги), попереджати ризики і оперативно реагувати на зміни відповідно до поточних суспільних потреб, кон'юнктури регіонального ринку, а також стратегічних факторів розвитку країни та її регіонів у контексті вимог інноваційної економіки знань. Сучасний ринок праці України потребує кваліфікованої робочої сили, яка володіє прогресивними знаннями та технологіями і здатна до постійного їх оновлення, тобто, до безперервного самонавчання та самовдосконалення упродовж життя (Пасека, 2013).

Упродовж тривалого відрізка часу діяльність менеджера в освіті була спрямована більшою мірою на виховання та розвиток духовних цінностей та набуття конкретних знань, але керівництво освітнім процесом та закладами освіти лише в такому напрямі не є досконалим. Освітні інновації акумулюють в собі організаційні рішення, цільову діяльність, систему, процедуру, методи здійснення освітньої діяльності, які суттєво відрізняються від усталеної практики і вперше впроваджуються в діяльності закладів освіти, приділяючи основну увагу підвищенню рівня якості підготовки та конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Інноваційний менеджмент в освіті – це нова галузь науки про управління людськими і

матеріальними ресурсами в закладах і установах освіти, яка упроваджується на засадах інвестицій та інновацій, завдяки чому, якісно покращуються основні показники їх діяльності. Це сукупність навчальних, економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю конкретного об'єкта управління з метою одержання найоптимальніших наукових і економічних результатів цієї діяльності (Чернов, 2017).

Для інноваційного типу управління освітою характерні комплексність та універсальність, що забезпечує основу сучасного світогляду про єдність неосфери, соціосфери і психосфери (Даниленко, 2005).

Впровадження інновацій в освіті є процесом складним і багатограним. Належність до Європейського освітнього простору передбачає узгодженість морального, ціннісного потенціалу освіти та механізмів державного впливу на освіту, створення освітнього середовища, що ефективно працює та відповідає сучасним вимогам глобалізації. Саме Болонський процес став тим освітнім брендом, який використовується як одна з ознак руху будь-якої країни до європейської спільноти. Болонська декларація наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, що є багатовимірною величиною (підвищення якості фахової підготовки, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посилення конкурентоспроможності системи освіти, реформування організації навчально виховного процесу, ретельний підбір науково-педагогічних кадрів), яка охоплює всі функції і види освітньої діяльності (Алексеева & Ракша, 2010).

Менеджмент – це теорія, технологія та мистецтво управління, що постійно оновлюється банком новітніх ідей, уявлень, спостережень, практичних рекомендацій, звернення до яких дає можливість свідомо осмислювати та виконувати посадові обов'язки менеджера як професійно підготовленого і функціонально обізнаного, тобто присутність елементів оптимізації управлінських структур, як всієї системи вищої освіти так і окремого вищого навчального закладу відіграють важливу роль в реформаціях системи освіти відповідно до європейського контексту (Курлянд, 2005).

Соціальна підсистема менеджменту вищої освіти підпорядковується основним закономірностям функціонування сучасних управлінських структур суспільства та підпорядковується тим трансформаційним процесам, що зумовлені об'єктивними чинниками (ринкова економіка, морально застаріла авторитарна система управління) призвели до необхідності пошуку нової моделі управління соціального інституту вищої освіти. У європейському освітянському просторі вже апробована модель соціального управління вищої освіти – «педагогічний менеджмент». Дослідники трансформацій системи управління вищої освіти України, цю дефініцію розглядають як інноваційну. Основні ознаки: паритетність учасників єдиного процесу педагогічного менеджменту, які виконують покладені на них функції, менеджер освіти безпосередньо бере участь у формуванні відносин педагогічного менеджменту, забезпечуючи їх суб'єкт-суб'єктивний характер з інтелектуальною порівняльністю і взаємною рефлексією сторін – потенціалом удосконалення спільної діяльності, що має бути притаманним для функціонування навчально-виховного закладу сучасного типу; менеджери зобов'язані бути високими професіоналами та інтелектуалами, які сприяють формуванню сучасних управлінських відносин у навчально-виховному процесі та застосовують новітні наукові та інноваційні методи при роботі зі складними навчальними системами та процесами (Алексеева & Ракша, 2010).

Сучасний менеджмент – це складне соціально-економічне, інформаційне та організаційно-технологічне явище, процес діяльності, що має справу зі зміною стану та якостей об'єкта управління. Він містить знання, уміння, навички, прийоми, мотивацію тощо, акумулюючи в собі усі явища в розвитку людства. Слід зазначити, що головною функцією менеджменту є ділове спілкування керуючої системи із керованою або керівника з підлеглими. Етика ділових відносин у системі освіти ґрунтується на таких правилах і нормах поведінки, які розвивають співробітництво, зміцнюють ділові відносини, координують та гармонізують інтереси (Вологін, 2011).

Важливим критерієм оцінки та підвищення конкурентоздатності керівників закладів освіти є інноваційна діяльність, яка характеризується впровадженням інновацій в навчальний процес та системними експериментами (Гаєвська, 2011). У такому значенні, інноваційний менеджмент, як наука і мистецтво управління, ґрунтується на теоретичних положеннях загального менеджменту, серед яких визначальними є закони та закономірності динамічних систем, принципи, функції, форми і методи цілеспрямованої діяльності людей у процесі управління цими системами. Інноваційний менеджмент, як вид діяльності та процес прийняття управлінських рішень, передбачає сукупність процедур, які утворюють загальну схему управління інноваційним процесом. Дана сукупність складається з відповідних функцій управління, кожна з яких розпадається на окремі види роботи (етапи), що пов'язані з багатогранною діяльністю установи і виконуються у відповідній послідовності. Керуюча система у менеджменті освіти забезпечує своє функціонування через такі операції: планування та організація діяльності суб'єктів і об'єктів освітнього процесу; мотивація поведінки та контроль працівників, які здійснюють певні процеси діяльності у сфері освіти. Ці загальні функції управління допоможуть вдосконалити систему менеджменту освіти, підвищити її ефективність, усунути зайві ланки та бюрократизм.

Процеси трансформації менеджменту в освіті мають базуватись на галузево-функціональному підході до дослідження проблем управління, який включає в себе: кадрову складову (досліджує питання управління персоналом, його мотивацію та контроль); інтелектуальну складову (полягає в управлінні розпізнанням, аналізом освітніх знань і технологій, розробкою ефективних дій суб'єктів освітньої діяльності); технологічну складову (відповідає за розробку та реалізацію освітніх технологій);

маркетингову складову, яка має бути зорієнтована на організацію узгодження і взаємодію внутрішнього середовища суб'єктів освітньої діяльності до умов і вимог ринку освітніх послуг через реалізацію властивих йому конкурентних переваг; інноваційна складова (передбачає розробку планів і програм інноваційної освітньої діяльності, здійснення узгодженої інноваційної освітньої політики); фінансова складова, яка полягає в управлінні фінансовими потоками і ресурсами суб'єктів освітньої діяльності та програм інноваційної діяльності (Чернов, 2017).

Упровадження інновацій управління в освіті є цільовим проектом, що передбачає сукупність аналізу певної системи, концептуальних основ вдосконалення та конкретного плану інноваційної діяльності. Проект складається з визначення ідеї та формулювання задачі проекту, розробка проекту, його реалізація та оцінка результатів проекту. За напрямком діяльності проекти можуть бути: навчальні (спрямовані на вирішення актуальних проблем навчання); виховні (спрямовані на реалізацію актуальних проблем виховання); методичні (спрямовані на підвищення професійної майстерності викладачів); управлінські (спрямовані на розробку та впровадження нової моделі стосунків та режиму діяльності); матеріально-технічні (удосконалення матеріальної бази школи та впровадження нових механізмів господарювання. За терміном виконання проекти поділяються на: оперативні – розраховані на впровадження протягом кількох днів чи тижнів, річні – розраховані на навчальний рік, перспективні – розраховані на декілька років. Використання технології проектного управління дозволить впровадження численних інновацій у закладах освіти, забезпечити системність та впорядкованість перебігу даного процесу.

Однією з найбільш поширених та ефективних новітніх технологій управління освітою є концепція загального менеджменту якості. Його суть полягає в тому, що відбувається охоплення всіх структурних підрозділів організації та видів діяльності і спрямована на використання матеріальних (технічних) і людських ресурсів для найбільш ефективного задоволення потреб споживачів, суспільства і працівників освіти. Дана система спрямована не лише на вирішення поточних проблем забезпечення високої якості освітніх послуг, а й на задоволення потреб та очікувань студентів, викладачів, а також підприємств та установ, які працевлаштовують випускників навчальних закладів.

Отже, забезпечення чіткої і налагодженої роботи апарату управління, а саме її мобільність, інноваційність та оперативність - основне призначення інноваційного менеджменту в закладах освіти.

До актуальних напрямів розвитку менеджменту освітніх інновацій належать теоретичні основи демократизації та гуманізації управління закладів освіти, організаційно-педагогічні основи формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти (Мармаза, 2014).

Дослідження стану інноваційного менеджменту в освіті дає відповідь на питання про види нововведень, які сприяють покращенню роботи закладів освіти. Це можуть бути локальні, поодинокі не пов'язані між собою зміни, сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, які дають можливість керівнику створити відповідні умови для швидкого і результативного прийняття управлінських рішень.

Впровадження сучасної європейської освіти в Україні без інноваційного менеджменту – неможливе. Лише від ступеневої підготовки фахівців, потужної університетської науки, управлінській ланці, завдяки мобільності учасників освітнього простору, зміни в управлінні освітою та впровадження новацій дають свої перші позитивні результати. Шлях до прогресивних змін суспільно-політичному та економічному житті держави лежить у площині зміни освітнього менеджменту.

Лише завдяки змінам в системі управління освітою можливий поштовх до інноваційної діяльності, розвитку та впровадження індивідуального стилю керівництва та підвищення рівня культури прийдешніх поколінь. Реформація менеджменту освіти дозволяє підвищити освітньо-кваліфікаційний рівень населення, інноваційну активність працівників, відкриває нові можливості для формування і підвищення конкурентоспроможності робочої сили, яка формується на базі закладів освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Упровадження інноваційного менеджменту у закладах освіти передбачає такі умови: соціально-педагогічні, які реалізуються через принципи демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу та управління цим процесом. Створення всіх передумов для розвитку творчого потенціалу викладачів, студентів, членів адміністративного апарату з метою залучення їх до експериментально-дослідницької діяльності; психолого-педагогічні, які ґрунтуються на безперервному інформуванні працівників з науково-педагогічних питань, входженням закладу в інноваційну інфраструктуру, інституційним забезпеченням процесу навчання та підвищення фахового рівня суб'єктів інноваційного процесу, формування у працівників інноваційної культури; організаційно-педагогічні, які базуються на фінансуванні інноваційної діяльності закладу та створення системи спеціальних стимулів для реалізації освітніх інновацій шляхом встановлення наукових, юридичних та економічних зв'язків із науковими установами та організаціями як в середині держави так і за її межами. Отже, сучасні умови визначають основні напрями реформування системи управління освітою, а саме: чітке визначення компетенцій, повноважень і відповідальності усіх рівнів органів управління, забезпечення їхньої взаємодії, поступовий перехід від розпорядчого до регулювального управління освітою.

Список використаних джерел

- Алексеева, О. А., Ракша, Д. А. (2010) *Трансформація менеджменту (педагогічного менеджменту) за умов адаптації соціального інституту вищої освіти України до європейського контексту*. Режим доступу : <http://www.socd.univ.kiev.ua>
- Бєбик, В. М. (2005). Менеджмент освіти глобального суспільства. *Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології*. – Київ: МАУП.
- Вологін, Ю. (2011). Менеджмент в освіті як соціально-психологічне визначення особистості в управлінській діяльності. *Молодь і ринок*, 9.
- Гаєвська, Л. А. (2011) *Управління освітою: нові пріоритети. Проблеми та перспективи входження України в Європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти* /Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>
- Даниленко, Л. І. (2005). Управління загальноосвітньою діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах. *Наша школа*, 2, 90-93.
- Курлянд, З. Н., Хмельок, Р.І., Семенова, А.В. (2005). *Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб.* Курлянд, З. Н. (Ред.). – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Знання
- Мармаза, О. І. (2014). *Інноваційний менеджмент в освіті: сутність, функції, засоби*. Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
- Пасєка, С. Р. (2013). Трансформація освітнього менеджменту на етапі інноваційних змін. *Фінансовий простір*, 4, 217-221.
- Чернов, С. І. (2017) *Маркетинг і менеджмент у сучасних умовах України: Ноосферний аспект розвитку*. Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

References

- Aleksieieva, O. A., Raksha D. A. (2010) *Transformatsiia menedzhmentu (pedagogichnoho menedzhmentu) za umov adaptatsii sotsialnoho instytutu vyshchoi osvity Ukrainy do yevropeiskoho kontekstu*. Rezhym dostupu : <http://www.socd.univ.kiev.ua>
- Bebyk, V. M. (2005). *Menedzhment osvity hlobalnoho suspilstva. Hlobalizatsiia i Bolonskyi protses: problemy i tekhnologii*. – Kyiv: MAUP.
- Volohin, Yu. (2011). *Menedzhment v osviti yak sotsialno-psykholohichne vyznachennia osobystosti v upravlinskii diialnosti*. Molod i rynek, 9.
- Haievska, L. A. (2011) *Upravlinnia osvitoiu: novi priorytety. Problemy ta perspektyvy vkhodzhennia Ukrainy v Yevropeyskyi intelektualnyi prostir: osvitni aspekty* /Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua>
- Danylenko, L. I. (2005). *Upravlinnia zahalnoosvitnoiu diialnistiu v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh*. Nasha shkola, 2, 90-93.
- Kurliand, Z. N., Khmeliuk, R.I., Semenova, A.V. (2005) *Pedagogika vyshchoi shkoly: Navch. Posib.* Kurliand, Z. N. (Red.). – 2-he vyd., pererob. i dop. Kyiv: Znannia
- Marmaza, O. I. (2014). *Innovatsiinyi menedzhment v osviti: sutnist, funksi, zasoby*. Rezhym dostupu : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
- Pasieka, S. R. (2013). *Transformatsiia osvitnoho menedzhmentu na etapi innovatsiinykh zmin*. Finansovy prostir, 4, 217-221.
- Chernov, S. I. (2017) *Marketynh i menedzhment u suchasnykh umovakh Ukrainy: Noosfernyi aspekt rozvytku*. Rezhym dostupu : <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

BOLSHAYA O.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

INNOVATIVE MANAGEMENT IN MODERN EDUCATION

The article deals with the essence of innovative management and forms of its implementation in the educational process of Ukrainian higher establishments. The implementation of an innovative management in the educational process, which aims at developing educational institutions and the prospects for the education of the region, is substantiated. The peculiarities of traditional and innovative management of educational processes are examined, basic directions of educational management improvement in Ukraine are defined.

It is determined that the introduction of innovative management in educational establishments involves the following conditions: socio-pedagogical, implemented through the principles of democratization and humanization of the educational process and management of this process. Creation of all prerequisites for the development of creative potential of teachers, students, members of the administrative apparatus in order to attract them to experimental research activities; Psychological and pedagogical ones, which are based on continuous informing of workers on scientific and pedagogical issues, entry of the institution into innovative infrastructure, institutional provision of the training process and raising the professional level of the subjects of the innovation process, formation of employees of the innovation culture; organizational and pedagogical ones, which are based on the financing of the innovative activity of the institution and the creation of a system of special incentives for the implementation of educational innovations through the establishment of scientific, legal and economic ties with scientific institutions and organizations both within the state and abroad.

Key words: innovation management, educational management, innovative performance, modernization, managing the educational establishment

Стаття надійшла до редакції 02.11. 2018 р.